

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

Qo‘lyozma huquqida

UDK: 338.486 (575.141)

DUSTMURODOV ORIFJON ISMATILLOYEVICH

**IQTISODIYOTDA TUB TARKIBIY O‘ZGARISHLAR SHAROITIDA
HUDUDIIY TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIY
SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI**

08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

**Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan
DISSERTATSIYA**

Ilmiy rahbar: i.f.d., prof. Sh.R. Xolmo‘minov

Toshkent – 2025-yil

MUNDARIJA

	KIRISH.....	3
I bob.	IQTISODIYOTDA TUB TARKIBIY O‘ZGARISHLAR SHAROITIDA HUDUDiy TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	13
1.1.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishning obyektiv zarurati va obyektiv shart-sharoitlari.....	13
1.2.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy tamoyillari va omillari.....	22
1.3.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishning o‘ziga xos tendensiyalari.....	34
	Birinchi bob bo‘yicha xulosalar.....	45
II bob.	SAMARQAND VILOYATIDA TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI TAHLILI.....	49
2.1.	Samarqand viloyatining iqtisodiy rivojlanishiga turizm tashkilotlari faoliyatining ta’siri.....	49
2.2.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy omillari iqtisodiy va ekonometrik tahlili.....	60
2.3.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yollanuvchilar o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	80
	Ikkinchi bob bo‘yicha xulosalar.....	103
III bob.	IQTISODIYOTDA TUB TARKIBIY O‘ZGARISHLAR SHAROITIDA HUDUDiy TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI.....	105
3.1.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda klaster tizimidan unumli foydalanish.....	105
3.2.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalarining qo‘llanishi.....	119
3.3.	Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishning strategik konsepsiyasi asosiy yo‘nalishlari.....	131
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosalar.....	146
	XULOSA VA TAKLIFLAR.....	149
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	153

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida turizm muhim ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillardan biriga aylanib, mazkur sohadan olinadigan umumiy daromad hajmi tobora oshib bormoqda. Turizm faoliyati faqatgina sayr-sayohatdan iborat bo'lmastan, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi orqali yangi ish o'rinlarini yaratishga, aholining bandligini ta'minlashga va shu bilan birgalikda, turdosh bo'lgan tarmoqlarga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda jahonda kuzatilayotgan siyosiy voqealar, iqtisodiy o'zgarishlar va tabiiy ofatlar tufayli barqarorlikni ta'minlash qiyin kechmoqda. Shu bois iqtisodiyotda tub tarkibiy o'zgarishlar davrida turizm sohasini iqtisodiyotning asosiy daromad keltiradigan sektoriga aylantirish maqsadida mavjud imkoniyatlaridan maqsadli foydalanib, faoliyatni yanada rivojlantirish hamda turizm sohasini qo'llab-quvvatlash dunyo hamjamiyatining doimiy diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Shu maqsaddan kelib chiqib qaraydigan bo'lsak, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Butunjahon Turizm Tashkiloti (BMTBTT) ma'lumotlariga ko'ra, "2024-yilda turizm jahon yalpi ichki mahsulotining (YaIM) 10,4 %i, har 1/10 ish o'rni, jahon eksportining 7 %i, xizmatlar eksportining 30 %i to'g'ri kelgan. Xalqaro turizm harakatlarida 2024-yilda 1,462 mln.dan ortiq turistlar qatnashgan bo'lib, ularga ko'rsatilgan xizmatlardan 1,480 mlrd. AQSh dollari miqdorida daromad olingan"¹. Bu esa hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirish omillarini tadqiq etishning dolzarbligini namoyon etadi.

Jahondagi yuz berayotgan iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlarga mos ravishda iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish, innovatsion rivojlantirishga qaratilgan islohotlar natijasida turizm sohasining kengayib borishi tadqiqotlarning muhim yo'nalishiga aylangan. Turizm sayohatlarini muammosiz va ko'ngildagidek amalga oshirish uchun ekskursiya, joylashtirish, ovqatlantirish, transport tarmoqlarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish, mamlakatning turizm resurslariga boy bo'lgan hududlarida infratuzilmani tashkil

¹ [www. UN Tourism](http://www.UN.Tourism).

qilish orqali uning samaradorligini oshirish bo'yicha tadqiqotlarga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Shundan kelib chiqqan holda, jahonda turizm sohasida yuzaga kelayotgan dolzarb masalalarni qisqa muddatlarda bartaraf qilish borasidagi chora-tadbirlar dasturlari ishlab chiqilib, ularning ijrosini ta'minlash bo'yicha sa'y-harakatlar tobora kuchaytirilmoqda.

Yangi O'zbekistonning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida ko'rsatib o'tilgan maqsadlaridan biri "O'zbekiston bo'ylab sayohat qiling" dasturida mahalliy sayyohlar sonini qisqa muddatlarda 12 million nafarga yetkazish hamda respublikamizga tashrif buyurayotgan xorijlik sayyohlar sonini 9 million nafarga oshirish uchun infratuzilmani takomillashtirish muhim yo'nalishlardan biri sifatida belgilab berildi. Belgilangan vazifalardan kelib chiqqan holda, 2024-yildagi statistik ma'lumotlarga ko'ra, respublikamizga 8.4 mln.dan ortiq xorijlik turistlar tashrif buyurgan bo'lib, 2023-yilga nisbatan 26,6 %ga o'sishga erishilgan. 2024-yilda turizm xizmatlari eksporti hajmi 1.4 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan². Bu natijalarni yanada rivojlantirish uchun mamlakatimiz hududlarida turizmga innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash orqali ichki turizmga mahalliy aholini jalb qilish, xorijlik turistlar tashriflarini yanada ko'paytirish orqali turizm xizmatlari eksportini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish orqali mahalliy aholining bandligini ta'minlash va ko'rsatilayotgan xizmatlar samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy asoslarini takomillashtirish mavzuning dolzarbligidan dalolat beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi,³ 2021-yil 9-fevraldagi PF-6165-son "O'zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"⁴gi farmonlari,

2023-yil 27-iyuldagi PQ-238-son "Turizm yo'nalishidagi islohotlarni yanada

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining 2023-yilda O'zbekiston Respublikasida turizm va dam olish rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari nomli statistik byulleten ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

³ www.lex.uz.

⁴ www.lex.uz.

jadallashtirish va sohada davlat boshqaruvi tizimini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida’’⁵, 2023-yil 26-apreldagi PQ-135-son “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida’’⁶gi qarorlari hamda sohaga oid me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda ko‘rsatilgan vazifalarning ijrosini ta‘minlashda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

⁵ www.lex.uz.

⁶ www.lex.uz.